

УСВОЯВАНЕ НА РЕЧНИКОВИЯ СЪСТАВ НА ЕЗИКА ЧРЕЗ СЪПОСТАВКА НА ОФИЦИАЛНИ ПРЕВОДИ И ПРЕВОД ОТ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Ваня Бояджиева

Частно средно училище „Българско школо“

Резюме. Изследователската задача има за цел да подкрепи изучаването на вулгаризмите като част от речниковия състав на езика. Фокусът при изучаването им се поставя върху стиловата ролята в художествените текстове – думи с експресивна функция, изразяващи отношение, характерни за уличния език и неприемливи за официалното общуване. Съпоставят се използваните вулгаризми в оригинален текст, в два официални превода на романа „Спасителят в ръжта“ от Джеръм Дейвид Селинджър (Salinger 1965, Salinger 2017) и в превод, направен от изкуствен интелект. Изследва се изборът на преводача при подбора на лексикални варианти и се анализира стилистичната роля на изразните средства в художествен текст.

Ключови думи: речников състав; вулгаризми; превод

Основен текст

Темата за вулгаризмите е част уроците за речниковия състав на езика и се изучава в 9. клас в часовете по български език. Традиционно се поставя акцент върху паронимите, които са включени в изпитните материали на националното външно оценяване в 10. клас и в държавния зрелостен изпит в 12. клас като задачи за откриване и/или коригиране на лексикална грешка.

За да бъдат изучени пълноценно, вулгаризмите се разглеждат в контекста на художествената литература. За целта е избран романът „Спасителят в ръжта“ на Джеръм Дейвид Селинджър (Salinger 1951), публикуван за пръв път през 1951 г. и преведен на български език през 1965 г. и през 2017 г. Използването на изкуствен интелект допълнително ангажира учениците и допринася за задълбочаването на езиковите и дигиталните им компетентности.

1. Съпоставка на преводи – първа част на изследователската задача

За изпълнението на изследователската задача се използват откъси от оригиналния текст на творбата – в първата част от урока се използва откъс от

трета глава, а във втората – откъс от седма глава на романа. Учениците в тази възраст използват сравнително свободно английски език и за тях е приятна провокация да направят собствен превод на избраните абзаци от текста. Деве-токласниците записват своите версии и след това пристъпват към сравнение на двата официални превода на „Спасителят в ръжта“ – първият, направен през 1965 г. от Надя Сотирова (Salinger 1965), и вторият, направен през 2017 г. от Светлана Комогорова – Комата (Salinger 2017). Допълнително учениците възлагат на изкуствения интелект (ChatGPT) да направи превод на избраните откъси и така изследват разликите между два официални превода, превода на изкуствения интелект и направените от тях авторски варианти. След съпоставката учениците разсъждават върху следните въпроси:

- В кои лексикални единици се откриват значителни разлики в преводите?
- Как биха определили думите, в които се откриват разлики при превода?
- С каква цел са употребени в текста?
- Как биха редактирали превода на изкуствения интелект?

Това е оригиналният откъс от трета глава, с който учениците се запознават в първата част на изследователската задача:

I'm the most terrific liar you ever saw in your life. It's awful. If I'm on my way to the store to buy a magazine, even, and somebody asks me where I'm going, I'm liable to say I'm going to the opera. It's terrible. So, when I told old Spencer I had to go to the gym to get my equipment and stuff, that was a sheer lie. I don't even keep my goddamn equipment in the gym. (p.14)

Съпоставката на направените преводи изглежда по следния начин (таблица 1):

Таблица 1

Превод от Надя Сотирова, 1965 г. (пълни авторски права), стр. 19	Превод от Светлана Комогорова – Комата, 2017 г. (пълни авторски права), стр. 22	Превод от изкуствен интелект
Аз съм най-страшният лъжец, който някога сте срещали. Това е ужасно. Ако съм тръгнал за будката да купя някое списание и ме попитат къде отивам, в състояние съм да кажа, че отивам на опера. Това е просто страшно. Та като казах на стария Спенсър, че трябва да отида в гимнастическия салон да си взема екипировката и прочие, това си беше чиста лъжа. Та аз дори не си държа екипировката в гимнастическия салон.	АЗ СЪМ НАЙ-СТРАХОТНИЯТ ЛЪЖЕЦ, който сте виждали в живота си. Ужас е. Даже като съм тръгнал до павилиона да си купя списание и някой ме попита къде отивам, ми иде да кажа, че отивам на опера. Страшна работа! И когато казах на Спенсър, че трябва да ходя до салона да си прибера екипировката, и въобще, това си беше чистопробна лъжа. Аз въобще не си държа смотаната екипировка в салона.	Аз съм най-ужасният лъжец, когото някога ще срещнеш в живота си. Ужасно е. Дори ако тръгна към магазина, за да си купя списание, и някой ме попита къде отивам, съм склонен да кажа, че отивам на опера. Това е ужасно. Така че, когато казах на стария Спенсър, че трябва да отида в залата, за да взема екипировката и други неща, това беше чиста лъжа. Дори не държа ш****ата си екипировка в залата.

Разглежда се предварително избрано словосъчетание от оригиналния текст, което е представено по три различни начина в съпоставените преводи. Прави впечатление, че изкуственият интелект предлага вариант, в който е употребен вулгаризъм. При преводите, които учениците предлагат, се наблюдават следните характеристики:

- учениците осъзнават, че учебната ситуация принадлежи на официалното общуване, и в голяма степен контролират своите предложения;
- вариантите на учениците са разнообразни и експресивни, адекватно пресяздаващи оригиналния текст.

Предложенията на учениците са:

Goddamn equipment – проклетата екипировка, мижавите неща, скапания багаж.

2. Съпоставка на преводи – втора част на изследователската задача

Вторият откъс от „Спасителят в ръжта“ отново предлага на учениците

предизвикателство за превод на оригинален текст, в който се срещат няколко примера за вулгаризми:

When I was all set to go, when I had my bags and all, I stood for a while next to the stairs and took a last look down the goddam corridor. I was sort of crying. I don't know why. I put my red hunting hat on, and turned the peak around to the back, the way I liked it, and then I yelled at the top of my goddam voice, 'Sleep tight, ya morons! I'll bet I woke up every bastard on the whole floor. Then I got the hell out. Some stupid guy had thrown peanut shells all over the stairs, and I damn near broke my crazy neck. (p. 46)

Съпоставката на направените преводи изглежда по следния начин (таблица 2):

Таблица 2

Превод от Надя Сотирова, 1965 г. (пълни авторски права), стр. 52	Превод от Светлана Комогорова – Комата, 2017 г. (пълни авторски права), стр. 62	Превод от изкуствен интелект
Когато вече бях съвсем готов да тръгна с куфарите си и всичко, спрях се за малко до стълбата и погледнах за последен път тоя идиотски коридор. Май че заплаках. Не зная защо. Сложих си ловджийския каскет, обърнах го с козирката назад, както ми харесваше, и изревавах колкото ми глас държи: „Спете здравата, простаци!“. Бас държа, че събудих всички копелета в целия етаж. После се изметох. Някой глупак беше хвърлил черупки от фъстъци по стълбите, та за малко щях да си счупя смахнатия врат.	Когато вече бях напълно готов за тръгване, бях си стегнал куфарите, и въобще, се поспрях на стълбището и отпратих последен поглед към смотания коридор. Малко нещо си поплаквах. Не знам защо. Сложих си червената ловджийска шапка, въртнах козирката назад, както ме кефеше, а после ревах с цяло гърло: - Спинкайте, кретени! На бас, че съм събудил всичките копелета на етаж до едно. А после се разкарах. Някакъв тъпак беше посипал с фъстъчени шушулки целите стълби, та замалко да си строша смахнатия врат.	Когато бях готов да тръгна, с багажа и всичко останало, заставах за малко до стълбите и хвърлих последен поглед надолу по проклетия коридор. Бях почти разплакан. Не знам защо. Сложих си червената си ловна шапка и обърнах козирката назад, както обичах, и после извиках с всичка сила: „ Спете спокойно, глупаци! “ Обзалагам се, че събудих всеки проклетник на целия етаж. После се измъкнах по дяволите. Някакъв идиот беше хвърлил люспи от фъстъци по стълбите и почти си счупих ш****ия врат.

При тази част от задачата учениците изследват три конкретни примера, означени в текста. Отново е добре да се отбележи, че официалното общуване оказва влияние върху предложенията, които деветокласниците правят в своите преводи, като вариантите се отличават с експресивност, използва се жаргонна лексика, примерите съответстват адекватно на контекста.

Предложенията на учениците:

‘Sleep tight, ya morons!’ – негодници, тъпанари, нещастници, загубеняци.

‘Then I got the hell out’ – Бих си камшика; Бих си шута; Чупих се; Разкарах се.

‘...my crazy neck’ – скапания си врат; проклетия си врат; тъпия си врат; смотания си врат.

3. Групова дискусия и очаквани изводи

След направените съпоставки в хода на урока следва груповата дискусия, която насочва учениците към следните очаквани изводи.

- Избраните лексикални единици имат подчертано експресивна функция.
- Тяхната употреба има за цел да предизвика определено отношение.
- Не се допускат при официално общуване и са характерни за уличния език.
- Принадлежат на не книжовната лексика.

Дискусията създава предпоставка да се обобщи, че като част от речниковия състав на езика, изследваните лексикални единици се наричат вулгаризми. Подходящо е да се направи разграничение между вулгарна лексика и разговорни думи, а акцент може да се постави върху ролята на преводача в подбора на лексикални единици при превод на художествена литература.

4. Редакция на преводи – трета част от изследователската задача

В края на урока учениците получават предизвикателството да редактират един от преводните варианти, като избегнат употребата на разговорна лексика и вулгаризми. Заключение, до което достигат чрез редакторската намеса, е, че текстът звучи неестествено, лишен е от експресия и не въздейства по същия начин. В повечето случаи деветокласниците достигат до заключението, че вулгаризмите са част от речевата характеристика на героя и създават витален образ, допринасят за изграждането на автентични персонажи.

Изводи и обобщения

Резултатът от изследователската задача, при която се съпоставят оригинален текст, два официални превода, превод от изкуствен интелект и авторски превод на учениците, има две основни проявления:

- вулгаризмите се разпознават като част от речниковия състав на езика с определени характеристики и употреба;
- на вниманието на деветокласниците е представен роман, подходящ за възрастта им, който може да прочетат извън задължителните изучавани произведения.

Основната цел на изследователската задача е да насочи вниманието на учениците към употребата на вулгаризми не само в битовата сфера на общуване, но и като част от стиловите характеристики на художествената литература.

ЛИТЕРАТУРА

- СЕЛИНДЖЪР, ДЖ. Д., 1965. „Спасителят в ръжта“. Държавно издателство „Отечество“, превод Надя Сотирова (пълни авторски права), трето издание, ISBN 11-9537651211/6256-7-78.
- СЕЛИНДЖЪР, ДЖ. Д., 2017. „Спасителят в ръжта“. Издателство „Дамян Яков“, превод Светлана Комогорова – Комата (пълни авторски права). ISBN 978-954-527-648-4.
- SALINGER, J. D., 1951. *The Catcher in the Rye*. First published in book form in the USA 1951, The original American edition first published in Great Britain in Penguin Books and simultaneously by Hamish Hamilton in 1994. ISSN 357910864.

REFERENCES

- SALINGER, J. D., 1951. *The Catcher in the Rye*. First published in book form in the USA 1951, The original American edition first published in Great Britain in Penguin Books and simultaneously by Hamish Hamilton in 1994. ISSN 357910864.
- SALINGER, J.D., 1965. “*The Catcher in the Rye*”, published by State Publishing House “Otechestvo”, translation by Nadya Sotirova, third edition. ISBN 11-9537651211/6256-7-78
- SALINGER, J. D., 2017. “*The Catcher in the Rye*”, published by “Damyan Yakov” Publishing House, translation by Svetlana Komogorova – Komata. ISBN 978-954-527-648-4.

MASTERING VOCABULARY THROUGH COMPARISON OF TWO OFFICIAL TRANSLATIONS AND AI TRANSLATION

Abstract. The research focuses on the study of vulgarism as part of vocabulary. The stress is put on the role of these words in literature, being an expressive language with certain attitude and specifics. The research compares the use of vulgarism in the original text of J. D. Salinger’s novel “The Catcher in the Rye” and its two official translations into Bulgarian, as well as a translation, made by an artificial intelligence (Chat GPT). The task observes the choices of words made by the translators and the stylistic role of vulgarism in literature texts.

Keywords: vocabulary; vulgarism; translation

Vanya Boyadzhieva

Teacher of Language and Literature
“Bulgarsko Shkolo” Private Secondary School
Sofia, Bulgaria
E-mail: vanya.boyadzhieva@bgshkolo.com